Zapożyczenia
(wybrane zagadnienia)

Autorzy: Zofia Linowska, Szymon Jaroszyński, Marta Drab 2a

Na wstępie

Różne słowa już od początków istnienia języka polskiego przedostawały się do polszczyzny. Nazywamy je zapożyczeniami.

Obecnie najwięcej zapożyczeń pochodzi z języka angielskiego, jednak w naszym języku często wykorzystywane są także:

- język łaciński,
- język francuski,
- język czeski,
- język niemiecki,
- język rosyjski,

Niektórzy ludzie traktują zapożyczenia jako zagrożenie, jednak inni uznają je za naturalne zjawisko towarzyszące rozwojowi języka.

Rodzaje zapożyczeń

Wyróżniamy zapożyczenia:

- ★ właściwe, czyli przejęcie całego wyrazu z języka obcego, jego znaczenia i formy, najczęściej ulega on spolszczeniu,
- ★ strukturalne, czyli tzw. kalki,
- ★ zapożyczenia semantyczne – znaczenie wyrazu rodzimego jest poszerzane o znaczenie zapożyczone, np.: mysz – myszka komputerowa (z angielskiego),
- ★ cytaty, np. à propos – z francuskiego,
- ★ internacjonalizmy, czyli wyraz, które występują w wielu językach i zachowują to samo znaczenie oraz podobną pisownię np. komputer, medycyna, republika.

Zapożyczenie właściwe a kalka

Zapożyczenie to wyraz, związek wyrazowy lub struktura składniowa przejęte z języka obcego lub na nim wzorowane, np z angielskiego *manager* → menadżer.

Kalka to wyraz lub wyrażenie złożone z rodzimych składników, lecz zbudowane na wzór obcego wyrazu lub wyrażenia, np. z angielskiego *skyscraper* → drapacz chmur.

Latynizmy - Co to jest?

Latynizmy to wyrazy zapożyczone z języka łacińskiego. Są one bardzo liczne w języku polskim, choć często tego nie zauważamy, ponieważ przyzwyczailiśmy się do ich polskich form.

Zapożyczenia zaczęły się pojawiać wraz z chrztem Polski, kiedy łacina była ówcześnie językiem międzynarodowym. Na początku związane to było ze stylem religijnym, później jednak latynizmy zaczęły przechodzić do innych sfer naszego języka, co skutkowało np. w baroku często używanymi makaronizmami.

Makaronizm - wpleciona w język rodzimy wypowiedź z innego języka.

Historia latynizmów w języku polskim

- **Chrzest Polski** - otwarcie się na Kościół, który używał łaciny,
- **Renesans** - wnikanie łaciny do języka wraz z ideami włoskiego odrodzenia,
- **Barok** - apogeum używania łaciny w języku polskim. Często wplątywano łacińskie zwroty w polskie zdania,
- **XIX i XX wiek** - obserwuje się osłabienie znaczenia łaciny, redukowanej powoli do języka naukowego,
- **XXI wiek** - współcześnie obserwuje się renesans łaciny na uniwersytetach i w szkołach w Europie, co w przyszłości może skutkować powrotem do latynizmów.

Jak dużo zapożyczeń mamy z łaciny?

Przejęliśmy z łaciny w wielu dziedzinach liczne słowa, a co więcej, w samej gramatyce także można zauważyć naleciałości z języka łacińskiego, a na pewno w jej nazewnictwie (np. słowo “koniugacja”, czy “deklinacja”).

Współcześnie, jeśli spotkamy się z wyrazami zakończonymi na: -cja, -sja, -zja, -um, -us, -usz, -ius, -or (np. konstytucja - constituo), najprawdopodobniej są to latynizmy, przyjęte - bezpośrednio -z łaciny lub przez pośrednictwo innego języka.

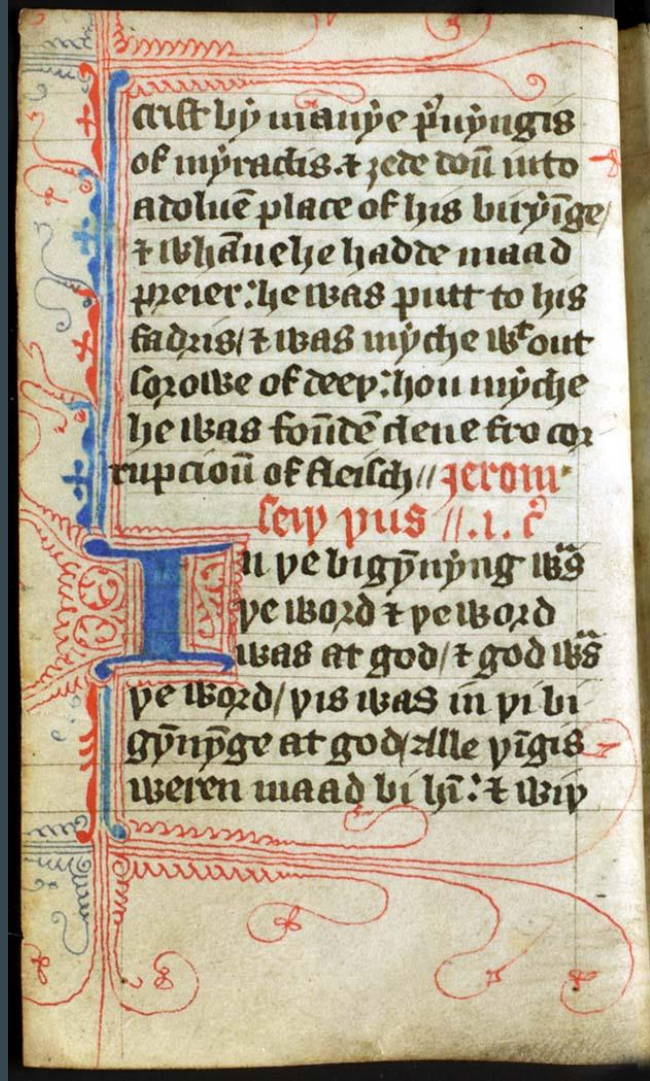

Latynizmy w języku polskim

W polityce i prawie:

- ★ republika (rzeczpospolita) - *re publica*,
- ★ dekret - *decretum.*

Inne:

- ★ edukacja - *educatio, -are,*
- ★ traktor - *trahor (str. bierna traho, -ere).*

W Kościele:

- ★ anioł - *angelus,*
- ★ proboszcz - *praepositus.*

W medycynie:

- ★ okulistyka - *oculus,*
- ★ medycyna - *medicina.*

Anglicyzmy

Anglicyzmy to wyrazy, zwroty lub konstrukcje składniowe przejęte z języka angielskiego lub na nim wzorowane.

Język angielski stał się językiem międzynarodowym i posługuje się nim znaczna część społeczeństwa. Skutkiem tego procesu jest przeniknięcie angielszczyzny do innych języków.

Przejęte zwroty zaczęły pojawiać się w języku polskim na początku XX wieku, zwłaszcza w handlu, sporcie, a także w gastronomii. Po II wojnie światowej przeniknęły do wielu innych dziedzin (rozrywka, moda, kultura).

Powszechność anglicyzmów w naszym języku rośnie, co zdecydowanie ma związek z intensywnym rozwojem nowoczesnych technologii oraz globalizacją.

Czy anglicyzmy dominują nad polskimi wyrażeniami?

Obecnie, w niektórych sferach, zapożyczenia dominują nad wyrazami rodzimymi, ponieważ polszczyzna nie posiada nazewnictwa najnowszych technologii, dlatego też słowa są zapożyczane z języka angielskiego. Przykładowymi dziedzinami są: informatyka, technologia i wszelkie słownictwo związane z internetem, np.

- ★ płyta CD, DVD,
- ★ interfejs,
- ★ newsletter,
- ★ e-mail,
- ★ flesz,
- ★ folder,
- ★ link,
- ★ monitoring,
- ★ wideo,
- ★ smartfon,
- ★ tablet,
- ★ SMS,

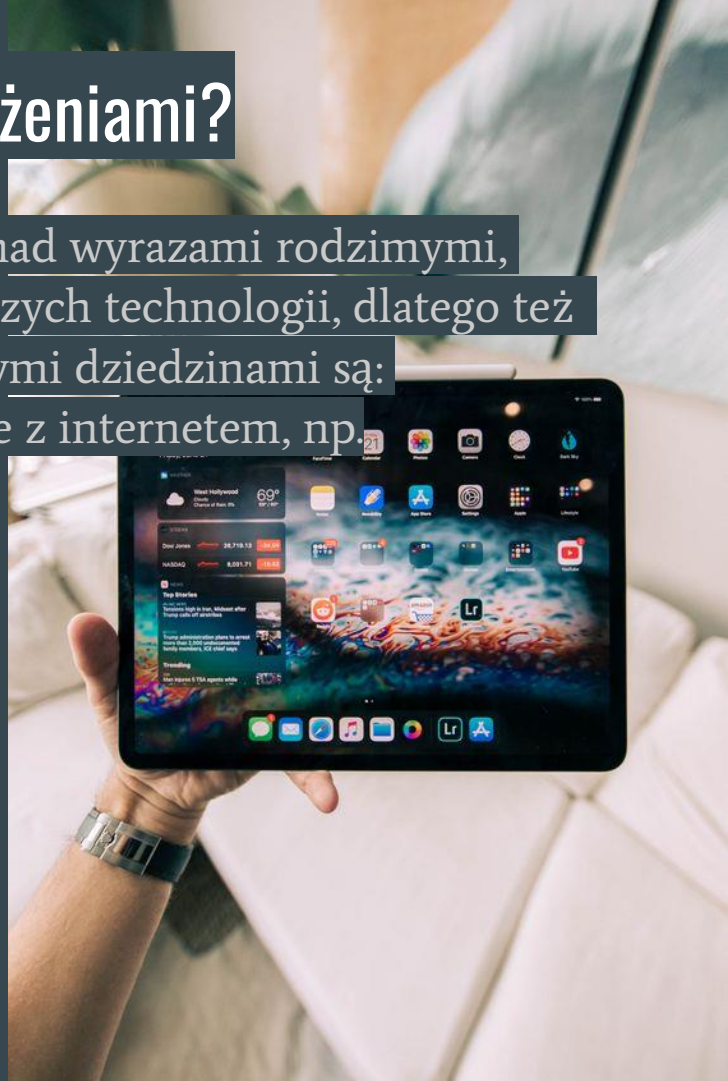

Czy anglicyzmy dominują nad polskimi wyrażeniami?

Także wiele zapożyczeń z języka angielskiego występuje w gastronomii, między innymi:

- ★ dżem,
- ★ burger,
- ★ czipsy,
- ★ drink,
- ★ fast food,
- ★ grill,
- ★ keczup,
- ★ lunch,
- ★ tost,
- ★ toster,
- ★ stek.

Przykłady anglicyzmów w różnych dziedzinach życia

Sfery przedsiębiorcze:

- *business* → biznes
- *manager* → menadżer,
- *businessman* → biznesmen,
- *budget* → budżet,
- *leader* → lider,
- partner,
- sponsor.

Kultura:

- bestseller,
- dubbing,
- rock'n'roll, blues, jazz,
- oldschool,
- produkcja,
- western.

Anglicyzmy/eponimy

Warto też wyróżnić eponimy. Jest to nazwa wyrazu lub wyrażenia, która została utworzona od nazwy własnej (np.: historycznej, miejscowej, osobowej). W potocznym rozumieniu jest to zatem powstały wyraz, który na początku był nazwiskiem konkretnej osoby, nazwą firmy (np. firma Xerox - ksero), nazwą miejsca lub nazwą miasta.

Wyraz rower powstał od nazwy brytyjskiej firmy „Rover", która pod koniec XIX w. rozpoczęła taśmową produkcję rowerów. Angielski wyraz „rover" oznacza 'wędrowca, włóczęgę'.

Germanizmy

Germanizmy to wyrazy, zwroty lub konstrukcje składniowe wzorowane na języku niemieckim albo z niego przejęte.

Germanizmy dzielone są na trzy rodzaje:

- ★ leksykalne (np. *burmistrz*, *szpalta*, *rycerz*),
- ★ frazeologiczne (np. *Jak panu idzie?*),
- ★ składniowe (np. *szukam za butami- obecnie* forma niepoprawna).

Geneza

Geneza przenikania germanizmów do języka polskiego sięga czasów średniowiecznych. Wówczas niemieccy handlarze i kupcy, którzy przybyli do naszego kraju, używali pojęć ze swojego ojczystego jezyka. Z tego powodu część zapożyczeń z języka niemieckiego dotyczy handlu i zakupów.

Kolejną przyczyną było osadnictwo miejskie na prawie niemieckim.

Geneza

Kolejnym okresem, określanym jako najbardziej aktywny w procesie przenikania zapożyczeń z języka niemieckiego do polskiej mowy, jest czas zaborów.

Do dziś w tych częściach Polski, w których następowała germanizacja, zauważa się zdecydowanie więcej germanizmów, niż w pozostałych.

Przykłady germanizmów w języku polskim

Budownictwo:

- ★ blacha – *das Blech*
- ★ cegła – *der Ziegel*
- ★ dach – *das Dach*
- ★ farba – *die Farbe*
- ★ hak – *der Haken*
- ★ kabel – *das Kabel*
- ★ kit – *der Kitt*
- ★ komin – *der Kamin*
- ★ sznurek – *die Schnur*
- ★ szpachla – *der Spachtel*
- ★ szufla – *die Schaufel*
- ★ szyba – *die Scheibe*
- ★ rura – *das Rohr*
- ★ warsztat – *die Werkstatt*

Gotowanie, kuchnia:

- ★ bigos – *der Beguss*
- ★ breja – *der Brei (papka, kleik)*
- ★ brytfanna – *die Bratpfanne (patelnia)*
- ★ cukier – *der Zucker*
- ★ flaszka – *die Flasche (butelka)*
- ★ kajzerka – *die Kaisersemmel*
- ★ kartofel – *die Kartoffel*
- ★ szynka – *der Schinken*

Galicyzmy

Galicyzmy to wyrazy lub zwroty zapożyczone z języka francuskiego.

Zapożyczenia zaczęły się pojawiać od XVI za sprawą króla Henryka Walezego i powoli miały coraz większy wpływ, co wiązało się z kulturą francuską, która także przenikała do życia szlachty. W szczególności moda z Francji stała się popularna w oświeceniu oraz w XIX wieku.

Według internetowego “Słownika język polski PWN” z 2003 roku -w języku polskim jest 5889 zapożyczeń z francuskiego.

Przykłady galicyzmów języku polskim

Słowa:

- ★ awangarda - *avant garde*,
- ★ biżuteria - *bijouterie*,
- ★ mariaż - *mariage*,
- ★ peruka - *perruque*,
- ★ bagietka - *baguette*.

Zwroty:

- ★ deja vu,
- ★ savoir vivre,
- ★ rendez-vous.

Czechizmy

Czechizmy to słowa zapożyczone - lub wzorowane – na konstrukcjach języka czeskiego.

Zapożyczenia zaczęły się pojawiać wraz z chrztem Polski, który przyjęliśmy od Czech. Wtedy także za pośrednictwem języka czeskiego zaczęły przenikać do języka polskiego latynizmy.

Zapożyczenia te są szczególnie zauważalnew gramatyce, a dokładniej w stopniowaniu przymiotników (przedrostek “naj-” zastąpił przedrostek “na-”).

Przykłady czechizmów języku polskim

Słowa:

- ★ czerwony - *cerveny*,
- ★ brama - *brana*,
- ★ lustracja - *lustrace*.

Nazwy miast z czeskiego:

- ★ Głubczyce - Głąbczyce,
- ★ Prudnik - Prąndnik.

Wpływ na polskie imiona:

- ★ Władysław zamiast Włodzisława,
- ★ Wacław zamiast Więcysława.

Źródła:

- https://angielskaherbata.pl/2016/02/21/anglicyzmy-w-jezyku-polskim/
- https://epodreczniki.pl/
- https://sjp.pwn.pl/
- https://www.kandk.edu.pl/czym-sa-zapozyczenia-jezykowe/
- https://jezykowyprecel.pl/germanizmy-w-jezyku-polskim/
- https://tlumaczing.pl/germanizmy-i-ich-pochodzenie-przyklady-zapozyczen-z-niemieckiego/
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Latynizm
- https://supertlumaczenia.pl/zapozyczenia-z-laciny-uzywane-na-co-dzien/
- Łacińskie i greckie nienormatywne zapożyczenia w polszczyźnie - Daria Kupidura
- https://polszczyzna.pl/zapozyczenia-w-jezyku-polskim/
- https://lekcjaliteratury.pl/eponim-definicja-przyklady/
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Czechizm
- https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/skala-zapozyczen;10921.html

Dziękujemy za uwagę! :)